

DOI: 10.25140/2411-5215-2023-1(33)-114-122

УДК 336.1

JEL Classification: H56; H70

Максим Забаштанський

доктор економічних наук, професор,
директор ННІ бізнесу, природокористування і туризму
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: mazani@ukr.net. ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9417-0163>
ResearcherID: [G-6145-2014](https://orcid.org/0000-0001-9417-0163)

Роман Ломонос

аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: lomonosroman.igor@gmail.com. ORCID: <http://orcid.org/0009-0007-5620-575X>
ResearcherID: [IAO-5054-2023](https://orcid.org/0009-0007-5620-575X)

Руслан Ломонос

аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: lri1997@ukr.net. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6378-5031>
ResearcherID: [IAO-5026-2023](https://orcid.org/0000-0002-6378-5031)

**РОЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

У статті розглядаються актуальні питання використання механізму державно-приватного партнерства в системі забезпечення фінансової безпеки України. Здійснено деталізацію можливих форм та інструментарію застосування державно-приватного партнерства, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки держави. Проведено аналіз категоріального апарату дефініції «державно-приватне партнерство», «фінансова безпека». Визначено ключові проблеми практичного застосування державно-приватного партнерства, вирішення яких перебуває в площині забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання і держави. Запропоновано можливі напрями посилення фінансової безпеки держави через активізацію державно-приватного партнерства. Акцентовано на вагомій ролі державно-приватного партнерства в акумулюванні достатніх обсягів фінансових ресурсів, забезпеченні фінансової безпеки держави. Обґрунтовано доцільність використання концесії як однієї з ключових форм державно-приватного партнерства. Визначено державно-приватне партнерство як основну форму для залучення інвестицій в економіку та зміцнення рівня фінансової безпеки національної економіки.

Ключові слова: фінансова безпека; державно-приватне партнерство; інвестиції; концесійні відносини; суб'єкти фінансових відносин; економічна безпека.

Табл.: 1. Рис.: 2. Бібл.: 10.

Постановка проблеми. В умовах складної геополітичної ситуації, сформованої на початку минулого року, наша держава стоїть перед необхідністю посилення власної національної безпеки, вагомою основою формування якої є саме фінансова безпека. Саме фінансова безпека є основою збереження фінансового потенціалу, гарантування суверенітету держави, формує передумови для покращення її місця на світовій арені. Саме з цих позицій, фундаментальне дослідження можливих шляхів посилення фінансової безпеки держави не втрачає власної актуальності та значення як для держави загалом, так і її окремого громадянина зокрема.

Слід визнати, що на сьогодні наявна значна кількість теоретичних та методологічних напрацювань присвячена фінансовій безпеці держави, суспільства та особистості. Водночас практично немає жодного аспекту національної безпеки держави, який би безпосередньо не залежав від забезпечення її фінансової безпеки. Остання традиційно розглядається як складова частина вагомої економічної категорії «економічна безпека». Існування залежності різних напрямів безпеки держави від її фінансової складової є достатньо очевидною, оскільки обмеженість фінансових ресурсів призводить до неможливості належного фінансування пріоритетних напрямів та завдань держави, що своєю чергою матиме безпосередній вплив на перебіг макроекономічних тенденцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей організації фінансових відносин у процесі розвитку та застосування державно-приватного партнерства перебуває в центрі уваги багатьох науковців та практиків протягом багатьох років. Серед них слід виділити таких: Я. Бісман, А. Беліцька, В. Варнавський, П. Гільон, О. Гош, С. Данасарова, Б. Дезілець, А. Денисенко, М. Дубини, О. Кириленко, Л. Коваленко, Т. Лебеда, М. Лефебр, О. Маслюківська, В. Міхеєв, І. Нейкова, А. Пересада, О. Рожко.

Вивченню особливостей впливу державно-приватного партнерства на забезпечення фінансової безпеки держави присвячені праці таких учених: А. Асаул, В. Базилевич, В. Ємельянов, В. Жук, І. Запатріна, В. Котовський, Т. Майорова, Н. Ткаченко, С. Онишко, В. Ребок, А. Роговий, Ф. Узунов, Б. Шулюк, С. Шкарлет, Р. Щур.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Система новітніх викликів, які постали перед нашою країною, посилили необхідність більш детального дослідження питання розвитку державно-приватного партнерства, посилення його ролі в забезпеченні фінансової безпеки держави та збереженні її суверенітету.

Мета статті. Метою цього дослідження є поглиблення наявного теоретико-методичного апарату розвитку фінансових відносин взаємодії органів державної та місцевої влади із суб'єктами господарювання, обґрунтування важливої ролі активізації державно-приватного партнерства у зміцненні фінансової безпеки держави, збереженні життєздатності фінансової системи.

Виклад основного матеріалу. Дослідження концептуальних та методологічних засад забезпечення фінансової безпеки держави перебуває у площині підвищеної уваги науковців та практиків. Це зумовлює наявність значної уваги до її категоріального апарату, методичних підходів оцінки її рівня як серед суб'єктів господарювання, так і держави загалом, виявлення та відповідного реагування на фактори-загрози та фактори-стимулятори.

На сьогодні більшість учених та практиків під фінансовою безпекою розуміють стан захищеності національної економіки від зовнішніх та внутрішніх загроз, за яких забезпечуються економічний суверенітет країни,

єдність її економічного простору, умови для реалізації стратегічних національних пріоритетів України. Саме з цих позицій, фінансова безпека посідає особливе, надзвичайно важливе місце в системі безпеки держави, оскільки безпосередньо впливає на політичне життя суспільства, реалізацію економічної політики, виконання соціальних програм, зміцнення обороноздатності та безпеки держави, розв'язання екологічних проблем [5].

Водночас під фінансовою безпекою держави О. Василик пропонує розглядати надійність захищення фінансової системи держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. Саме необхідність реагування на наявні загрози функціонування фінансової системи обумовлює доцільність узагальнення пріоритетних напрямів державної політики у сфері забезпечення фінансової безпеки держави (рис. 1).

Рис. 1. Пріоритетні напрями забезпечення фінансової безпеки держави

Джерело: складено авторами на основі [3; 4; 6; 8].

Вагомим інструментом посилення фінансової безпеки держави, сприяння досягнення ключових напрямів державної політики виступає саме державно-приватне партнерство. Необхідність налагодження тісної співпраці між державою та суб'єктами господарювання вперше виникла саме в практиці зарубіжних країн, що також стало основоположним у процесі виникнення категорії «державно-приватне партнерство».

У вітчизняній літературі на даний час наявна значна кількість трактувань категорії «державно-приватне партнерство», що характеризуються багатогранністю даної категорії, у зв'язку з чим відсутнє однозначний підхід до її розуміння (табл. 1).

Таблиця 1

*Аналіз трактувань та характерних рис
державно-приватного партнерства*

Автор	Визначення
Н. Бондар	«Під державно-приватним партнерством слід розуміти будь-які договірні або організаційні форми взаємодії держави та приватного капіталу, що передбачають передачу приватному бізнесу з боку держави певних повноважень з проектування, будівництва, управління, фінансування, експлуатації та обслуговування об'єктів на основі укладених типових контрактів (договорів) для здійснення суспільно значущих проектів із заздалегідь визначеними державою вимогами щодо результатів їхньої реалізації, а також розподіл пов'язаних із ними ризиків та очікуваних прибутків».
П. Шилепницький	«партнерство держави та приватного сектору задля вирішення суспільно важливих проблем (задач, проектів) в інтересах суспільства в цілому або місцевих громад».
Б. Данилишин	«система співробітництва, в якій розподіляються ризики між партнерами за принципом кращої спроможності їх нейтралізації, а також існує узгоджений підхід до поділу винагород»
М. Кнір	ДПП - інституційно-організаційний альянс державної влади та приватного бізнесу з метою реалізації суспільно значимих проектів, у широкому спектрі сфер діяльності.
В. Глянцев	Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері необхідно розглядати не тільки як широку основу відносин між бізнесом і державою, закладених в Господарському кодексі України, а також як особливу організаційно-інституційну форму цих відносин, яка може набувати характеру договору (без створення юридичної особи) або юридичної особи (у тому числі як договірного об'єднання підприємств)

Джерело: складено авторами на основі [1; 2; 3; 4; 5; 7; 9; 10].

Контент-аналіз трактувань та основних характеристик державно-приватного партнерства (таблиця 1) показав, що у дослідженнях наукового співтовариства простежується як подібність, так і протилежність поглядів на деякі аспекти взаємодії держави та приватного сектору. Найявністю різноманітних підходів до трактування економічної категорії «державно-приватне партнерство» пов'язано з необхідністю вирішення питання щодо предмету взаємодії державно-приватного партнерства, цільового призначення, сферу застосування та можливі форми його реалізації [2].

У переважній більшості наукових праць щодо сутності і змісту державно-приватного партнерства, акцентується увага на правовому врегулюванні взаємовідносин державного та приватного секторів. При цьому, під час трактування цієї категорії, вчені виділяють різні форми взаємодії партнерів: контрактні та інституційні. Абсолютна більшість авторів при визначенні сутності даної категорії як складовий елемент виділяють її цільову орієнтацію, що полягає в спрямованості на рішення державних та суспільно-значимих завдань, досягненні соціально-економічного ефекту, стратегічних цілей економічного розвитку [9].

Практичне застосування та розвиток зазначеного механізму, як зазначалося вище, може сприяти ефективній реалізації напрямів державної політики у сфері забезпечення фінансової безпеки країни.

Важливим аспектом у посиленні фінансової безпеки країни є сприяння надходженню інвестицій, їх спрямування відповідно до стратегічних напрямів розвитку держави. Саме у даному контексті, достатній рівень фінансової безпеки забезпечується залученням прямих іноземних інвестицій.

Водночас, слід зазначити, що інвестиційне забезпечення фінансової безпеки країни складається з низки послідовних процесів, які в свою чергу поділяються на сукупність різного роду елементів, взаємодія яких відповідає за формування відповідних тенденцій в сфері залучення інвестиційних ресурсів. У наш час рівень фінансової безпеки потребує особливої уваги, що зумовлено наявністю його прямого впливу не лише на стан національної економіки, але й на можливості збереження суверенітету держави. Саме з цих позицій процес функціонування інвестиційного середовища доцільно розглядати в розрізі його складових (рис. 2).

Рис. 2. Роль державно-приватного партнерства для активізації інвестиційного середовища національної економіки
Джерело: розроблено авторами на основі [3-5].

Саме інвестиційне середовище виступає каталізатором розвитку національної економіки. Водночас, новітні виклики в яких опинилась наша країна та суспільство, значно ускладнили можливості його належного функціонування. За таких умов, фінансові можливості держави є значно обмеженими, крім того, переважна частина фінансових ресурсів спрямовується на збереження суверенітету держави, забезпечення населення послугами життєзабезпечення.

Саме тому важливим інструментом розвитку інвестиційної активності, активізації реального сектору економіки, а отже, і зміцнення рівня фінансової безпеки є державно-приватного партнерство, яке може здійснюватися в

різних формах. Однією з найбільш ефективних форм державно-приватного партнерства, яка приваблює іноземних інвесторів, є концесія.

Концесії на сьогодні визнаються найпоширенішою формою державно-приватного партнерства під час здійснення масштабних, капіталомістких проєктів. Концесія виступає специфічною формою відносин між державою (концедентом) та юридичними чи фізичними особами (концесіонерами), що виникає внаслідок надання концедентом концесіонеру прав користування державною власністю за договором, за плату та на зворотній основі, а також прав на провадження певних видів діяльності, які становлять виняткову монополію держави [3].

Досить багато провідних країн світу (Франція, США, Німеччина, Іспанія, країни Латинської Америки, країни Перської затоки тощо) досить активно використовують концесійні механізми з метою забезпечення спільного результату. У багатьох країнах світу концесія використовується як основна форма залучення іноземного капіталу. Переважно вона застосовується для інфраструктурних проєктів, оскільки саме будівництво об'єктів інфраструктури є для держави найбільш раціональною сферою застосування концесій [3; 5].

Саме концесії мають величезний потенціал для застосування в усіх сферах економіки держави, що обумовлює значний інтерес науковців і практиків спрямований на вивчення міжнародного досвіду їх застосування.

При використанні концесії здійснюється передача концесіонеру об'єкта державної власності для будівництва, модернізації, реконструкції, експлуатації, управління, обслуговування тощо на певних, закріплених у договорі умовах і відповідно до концесійного законодавства [3; 6].

Особливо актуальна концесія для капіталомістких об'єктів виробничого та інфраструктурного призначення з тривалими термінами окупності, оскільки цільова функція концесій – це насамперед будівництво об'єктів в умовах нестачі державних фінансових ресурсів. Рідше в концесію передаються готові об'єкти експлуатації та управління, але економічний ефект та користь для держави та суспільства від реалізації на концесійній основі великих будівельних проєктів набагато вищий.

Висновки та пропозиції. У сучасних умовах саме концесійна форма активізації інвестиційної активності має величезний потенціал для відбудови та розвитку національної економіки. Поряд із значною потребою вітчизняної економіки в інфраструктурних інвестиціях та новітніх технологічних рішеннях, які зумовлюють необхідність активного поширення концесійних відносин, останні доцільно використовувати також як інструмент інтеграції нашої країни до світового економічного простору. Забезпечення належного рівня взаємодії держави та приватного бізнесу сприятиме формувати необхідного інвестиційного середовища, дозволить забезпечити життєздатність економіки, дотримання національних фінансових інтересів, реалізація яких сприятиме незалежності та швидкій інфраструктурній відбудові.

Список використаних джерел

1. Бондар Н. М. Форми партнерської взаємодії держави та приватного сектору на транспорті в країнах Європи / Н. М. Бондар // Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи розвитку підприємництва», 26 листопада 2010 р. – Харків : ФОП Павлов М.Ю., 2010. – 132 с.
2. Глянцев В. Чому державно-приватне партнерство привабливе для розвитку інвестиційного потенціалу бізнесу [Електронний ресурс] / В. Глянцев // Delo.ua: веб-сайт. – Режим доступу: <https://delo.ua/opinions/chomu-derzhavno-privatne-partnerstvo-privablive-363180>.
3. Забаштанський М. М. Концесійні відносини: фінансові детермінанти розвитку в Україні : [монографія] / М. М. Забаштанський. – К. : Кондор-видавництво, 2016. – 382 с.
4. Кнір М. О. Державно-приватне партнерство: світовий досвід і досвід України / М. О. Кнір // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». – 2018. – № 10(38). – С. 10-14.
5. Котковський В. С. Оцінювання рівня фінансової безпеки України в умовах фінансової глобалізації [Електронний ресурс] / В. С. Котковський // Підприємництво та інновації. – 2020. – Вип. 11. – С. 94-101. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pidinnov_2020_11_16.
6. Про державно-приватне партнерство [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2010 року № 2404-VI. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>.
7. Романів В. В. Фінансова безпека України [Електронний ресурс] / В. В. Романів // Економіка, управління та адміністрування. – 2019. – № 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2019_4_35.
8. Тарасюк Г. М. Розвиток державно-приватного партнерства в забезпеченні соціально відповідальної поведінки суб'єктів господарювання / Г. М. Тарасюк // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2020. – Вип. 3. – С. 47-54.
9. Шилепницький П. І. Державно-приватне партнерство: теорія і практика : монографія / П. І. Шилепницький. – Чернівці : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2011. – 455 с.
10. Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні: Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/816>.

References

1. Bondar, N.M. (2010). *Formy partnerskoi vzaiemodii derzhavy ta pryvatnoho sektoru na transporti v krainakh Yevropy* [Forms of partnership between the state and the private sector in transport in European countries]. *Zbirnyk materialiv IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva"* – *Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference "Problems and Prospects of Entrepreneurship Development"*. FOP Pavlov M.Iu.
2. Hliantsev, V. (2020). *Chomu derzhavno-privatne partnerstvo pryvablyve dlia rozvytku investpotentsialu biznesu* [Why public-private partnership is attractive for the development of business investment potential]. *Delo.ua*. <https://delo.ua/opinions/chomu-derzhavno-privatne-partnerstvo-privablive-363180>.
4. Zabashtanskyi, M.M. (2016). *Kontsesiini vidnosyn: finansovi determinanty rozvytku v Ukraini* [Concession relations: financial determinants of development in Ukraine]. Kondor-vydavnytstvo.
5. Knir, M.O. (2018). *Derzhavno-privatne partnerstvo: svitovy dosvid i dosvid Ukrainy* [Public-private partnership: world experience and the experience of Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriiia "Ekonomika"* – *Scientific Notes of the National University "Ostroh Academy". "Economy" series, 10(38), 10-14.*

6. Kotkovskiy, V. S. (2020). Otsiniuvannia rivnia finansovoi bezpeky Ukrainy v umovakh finansovoi hlobalizatsii [Assessment of the level of financial security of Ukraine in the conditions of financial globalization]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and Innovation*, 11, 94-101. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/pidinnov>.

7. Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo [On Public-Private Partnership], Law of Ukraine № 2404-VI (01.07.2010). <https://zakon.rada.gov.ua>.

8. Romaniv, V.V. (2019). Finansova bezpeka Ukrainy [Financial security of Ukraine]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia – Economy, management and administration*, 4. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ.

9. Tarasiuk, H.M. (2020). Rozvytok derzhavno-pryvatnoho partnerstva v zabezpechenni sotsialno vidpovidalnoi povedinky subiektiv hospodariuvannia [Development of public-private partnership in ensuring socially responsible behavior of business entities]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: economy, business and management*, 3, 47-54.

10. Shylepnytskyi, P.I. (2011). *Derzhavno-pryvatne partnerstvo: teoriia i praktyka [Public-private partnership: theory and practice]*. Instytut rehionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy.

11. Shchodo rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva yak mekhanizmu aktyvizatsii investytsiinoi diialnosti v Ukraini: Analitychna zapyska Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen [Regarding the development of public-private partnership as a mechanism for intensifying investment activity in Ukraine: Analytical note of the National Institute of Strategic Studies]. <http://old2.niss.gov.ua/articles/816>.

Отримано 04.03.2023

UDC 332.1

Maksym Zabashtanskyi

Doctor of Economics, Professor, Director of the Educational-Scientific Institute of Business, Environmental Management and Tourism,

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: mazani@ukr.net. ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9417-0163>

ResearcherID: [G-6145-2014](https://orcid.org/0000-0001-9417-0163)

Roman Lomonos

PhD student of the department Department of Finance, Banking and Insurance

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: lomonosroman.igor@gmail.com. ORCID: <http://orcid.org/0009-0007-5620-575X>

ResearcherID: [IAO-5054-2023](https://orcid.org/0009-0007-5620-575X)

Ruslan Lomonos

PhD student of the department Department of Finance, Banking and Insurance

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: lri1997@ukr.net. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6378-5031>

ResearcherID: [IAO-5026-2023](https://orcid.org/0000-0002-6378-5031)

THE ROLE OF THE PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN ENSURING THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

The article deals with topical issues of applying the mechanism of public-private partnership in the system of ensuring financial security of Ukraine. The possible forms and tools for the use of public-private partnership aimed at ensuring the financial security of the state have been detailed. An analysis of the categorical apparatus of the definition "public-private partnership" and "economic security" was carried

out. The key problems of the practical application of public-private partnership are identified, the solution of which is in the area of ensuring the financial security of business entities and the state. Possible ways of strengthening the financial security of the state due to the activation of public-private partnership are proposed. Attention is focused on the important role of public-private partnership in accumulating sufficient amounts of financial resources, ensuring the financial security of the state. The expediency of using a concession as one of the key forms of public-private partnership is substantiated. It has been proven that along with the significant need of the domestic economy for infrastructure investments and the latest technological solutions, which necessitate the active spread of concession relations, the latter should also be used as a tool for the integration of our country into the global economic space. The basic form of public-private partnership has been established to attract investments into the economy and increase the level of financial security. The priority directions for ensuring the financial security of the state were summarized, including: the growth of the real sector of the economy, the security of the economic activity of enterprises, the development of human potential, the sustainable development of the national financial system, balanced spatial and regional development, increasing the effectiveness of foreign economic cooperation and the realization of competitive advantages, the creation of appropriate conditions for the development and implementation of modern technologies, stimulation of innovative development.

Keywords: financial security; public-private partnership; investments; concession relations; subjects of financial relations; economic security.

Table: 1. Fig.: 2. References: 10.